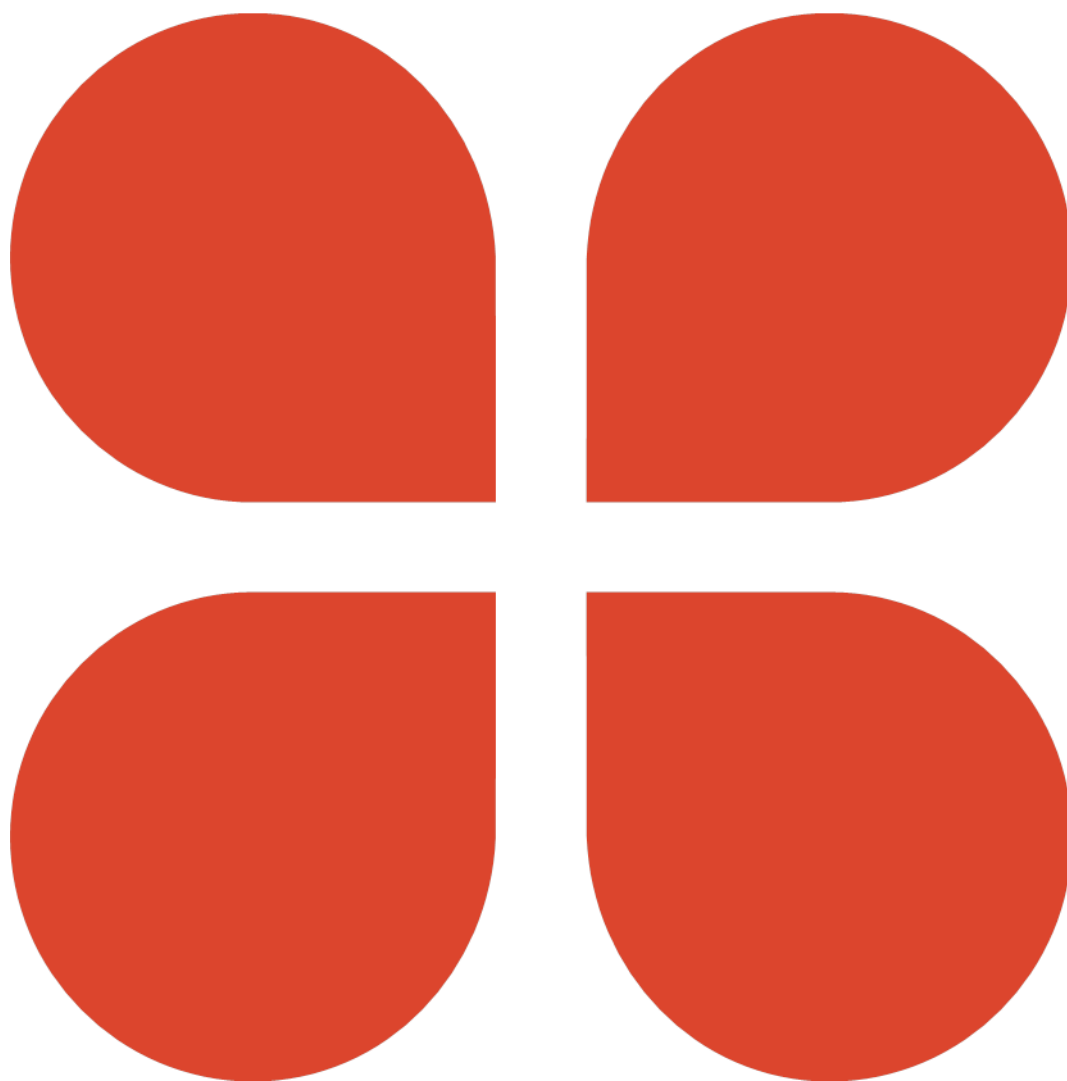

Nyupptäckta runinskrifter i Anga kyrka

Anga sn, Gotland

Runrapport från Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet
Box 1114
621 22 Visby
Tel 08-5191 80 00
www.raa.se
registrator@raa.se

Riksantikvarieämbetet 2017
Nyupptäckta runinskrifter i Anga kyrka, dnr 3.5.1-02497-2017.
Upphovsrätt, där inget annat anges,
enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor på <http://creativecommons.org/licenses/by/2.5/se>

Nyupptäckta runinskrifter i Anga kyrka

Den 22 september 2014 undersökte och dokumenterade Runverket några tidigare oregistrerade runristningar i putsen till Anga kyrka på Gotland. Undersökningen utfördes av undertecknad tillsammans med Laila Kitzler Åhfeldt.

Runristningarna i Anga kyrka blev först bekanta genom ett meddelande från kyrkoherde Magnus Hellström till Pär Malmros vid Gotlands museum, vilken i sin tur kontaktade Runverket den 22 november 2013. Hellström hade själv blivit uppmärksam på ristningarna av klockaren efter en gudstjänst i kyrkan. De är ristade kyrkans västvägg bakom den medeltida dopfunten. De bilder som Hellström skickade visade två rader med typiskt medeltida runor. I samband med granskningen av dessa 2014 upptäckte jag ytterligare två korta runinskrifter i putsen. Den ena finns på samma vägg som de två tidigare, den andra är ristad på långhusets sydvägg.

Västväggen upptas av väggmålningar, som togs fram i samband med kyrkans restaurering 1946–47 och på ett fotografi av dessa målningar av A. Edle från 1946 i ATA (neg. nr 25228:22) kan två av runristningarna (A och C nedan) skimras. Ristningarna har alltså kommit fram i samband med att väggmålningarna avtäcktes och måste rimligtvis ha uppmärksamats redan då. Att de inte blev registrerade och undersökta vid detta tillfälle kan bero på att de överskuggades av den sensationella upptäckten av de långa målade runtexterna G 119 och G 120 på långhusets norra respektive östra vägg.

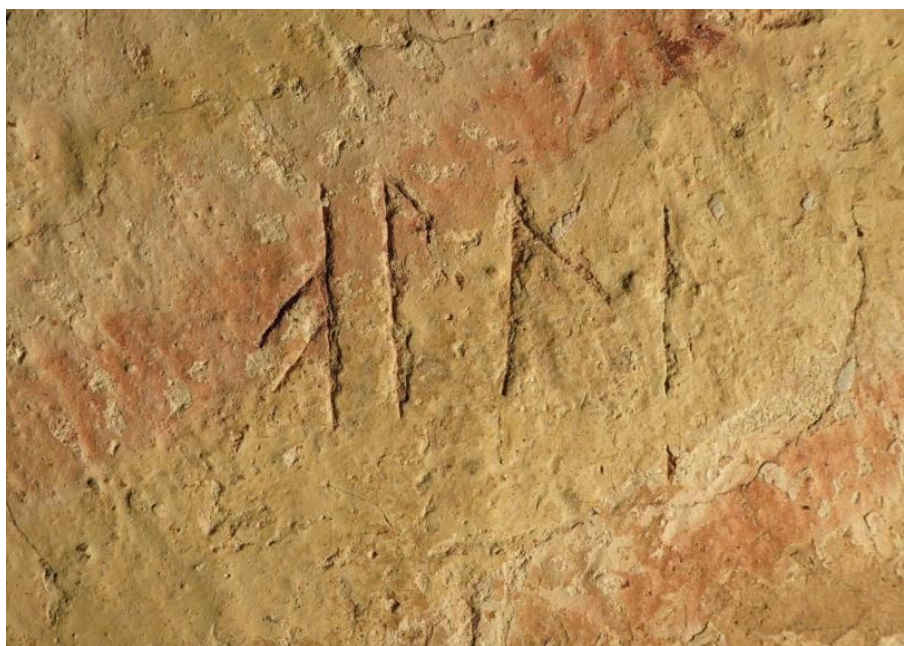

Fig. 1. Inskrift A på västra långhusväggen i Anga kyrka. Foto Magnus Källström.

A. Ristningen finns 310 cm S om långhusets nordvästra hörn och 118 cm ovanför fundamentet till dopfunten (motsvarande 129 cm ovanför golvet). Runföljden är 5 cm lång och består av 2,8–3,3 cm höga runor.

Inskrift:

olli

Olli

»Olle»

Till läsningen: 1 **o** har ensidiga bistavar till vänster. Bistaven till 2 **l** är delvis fylld med fastsittande puts. I 3 **l** är bistaven ganska lång och går i en flackare vinkel än i den föregående **l**-runan. Någon anledning att läsa **u** finns dock inte. Runa 4 **i** utgörs av en rak huvudstav, vars nedre del är fylld med kvarsittande puts. Runan sträcker sig längre ned än de föregående runorna.

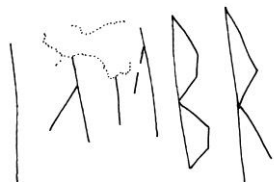
Runföljden kan knappast tolkas som något annat än *Olle*, *Olli*, en kortform till mansnamnet *Olof*. Den är tidigare inte säkert belagd i någon runinskrift, men egentligen kan samtliga förgivna exempel i runinskrifterna på ett runsv. *Ōli*, fsv. *Ole* (nom. **ōle** G 21, **oli** G 36, ack. **oln** Ög SvK43L1;174 [**ula**] G 233†) teoretisk sett också återge *Olli*, *Olle*, vilket jag dels har framfört i ett inlägg på K-blogg den 25 september 2014, dels utvecklat i en artikel (Källström 2016).

Fig. 2. Inskrift B på västra långhusväggen i Anga kyrka. Foto Magnus Källström.

B. Ristningen befinner sig på väggen 165 cm ovanför dopfuntsfundamentet, 45 cm ovanför ristning A och något till vänster. Ristningen är 7 cm lång och består av 3,2–4,8 cm höga runor.

Inskrift:

iq-ɑbr

5

Ia[ko]br(?)

»Jakob(?)»

Till läsningen: Runa 1 består av en rak huvudstav, som delvis är fylld med puts. Den har inga synliga bistavar och bör följaktligen läsas som **i**. Runa 2 är synlig till en höjd av 2,2 cm. Den övre delen är täckt av puts. Runan har till vänster en ganska lång ensidig bistav. Upptill nära det putstäckta partiet finns en liten fördjupning som möjligen skulle kunna tolkas som en övre bistav. Denna fördjupning är dock kortare och har en annan riktning än den säkra bistaven. Det troligaste är därför att runa 2 skall läsas om **ɑ**. Runa 3 utgörs av den nedre delen av en huvudstav, vilken är synlig till en höjd av 1,5 cm. Den övre delen är täckt av puts. Runa 4 utgörs av 3 cm av en huvudstav, som till vänster har en kort bistav i ganska brant vinkel. Någon övre bistav som skulle kunna göra runan till **o** är inte synlig och den skall därför snarast läsas som **ɑ**. Det är dock svårt att avgöra om det senare putslagret går in mot huvudstaven och om en övre bistav eventuellt kan vara dold. Runa 5 **b** är säker. Båda bistavarna är kantiga och ristade i tre drag. 6 **r** har sluten form. Putsytan är skadad till höger om den övre delen av bistaven samt mellan denna och huvudstaven.

Det ligger nära till hands att tolka runföljden som en variant av namnet *Jakob*, vilket var mycket vanligt på Gotland under medeltiden. Det finns tidigare belagt 28 gånger i de gotländska runinskrifterna. Den senare vokalen i namnet brukar dock vanligtvis återges med **au**, **o** eller **u**, men aldrig med **ɑ** som här ser ut att vara fallet. Som nämnts i kommentaren ovan är det dock inte omöjligt att runan ursprungligen kan ha varit **o**.

C. Ristningen befinner sig till höger om ristning A, 260 cm från det nordvästra hörnet och 114 cm ovanför fundamentet till dopfunten (125 cm över golvet). Inskriften är 12,5 cm lång och består av 7,0–7,5 cm höga runor.

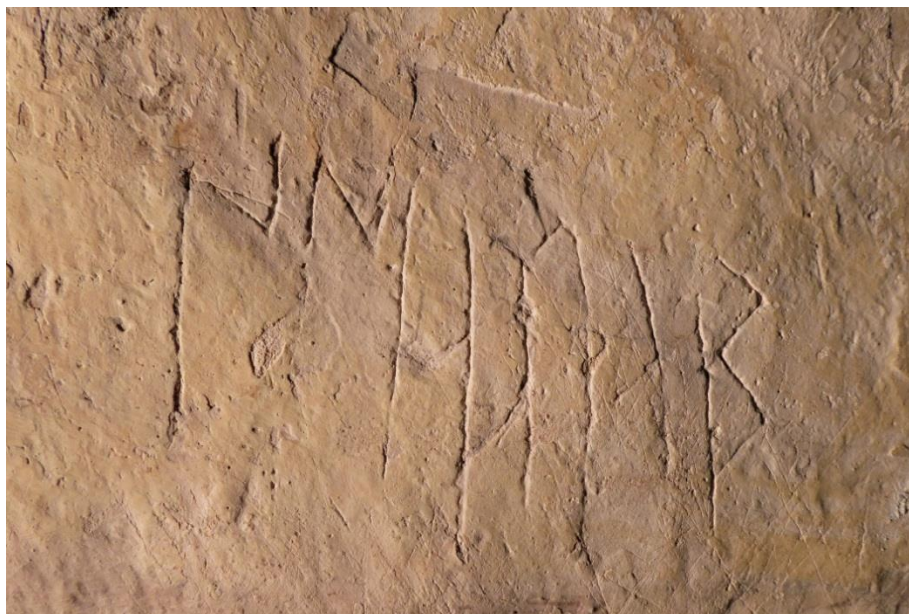

Fig. 3. Inskrift C på den västra långhusväggen i Anga kyrka. Foto Magnus Källström.

Inskrift:

ssiaadab

5

Till läsningen: Runa 1 är en **s**-runa av s.k. gotländsk typ, där dock det högra ledet sträcker sig högre upp än det vänstra. Även runa 2 utgörs av en »gotländsk» **s**-runa, där både det vänstra och högra ledet avslutas på samma höjd. På den högra sidan går två svaga linjer snett nedåt höger, men de tillhör av allt att döma inte ristningen. Det vänstra ledet i runan är till stor del fylld med puts. Runa 3 har inga synliga bistavar och är av allt att döma i. 4 **a** har en ensidig bistav till vänster, som går ned i fördjupning. Inget tyder på att runan varit **o**. Runa 5 ser också ut att vara **a**, men med en ensidig bistav i brantare vinkel. Toppen i runa 6 viker av åt vänster och från denna utgår bistav snett nedåt vänster. På mitten av huvudstaven finns en cirkelformad figur, vilken kan vara avsedd som en stingning. Runan skall i så fall läsas som **d**, annars **t**. Runa 7 är troligen **a**, även om den ensidiga bistaven åt vänster är svagare än huvudstaven. 8 **b** har öppen form och bistaven är ristad med skarpa vinklar. Toppen av runan är fylld med puts. Runan är ej stungen.

Inskriften ger ingen uppenbar mening.

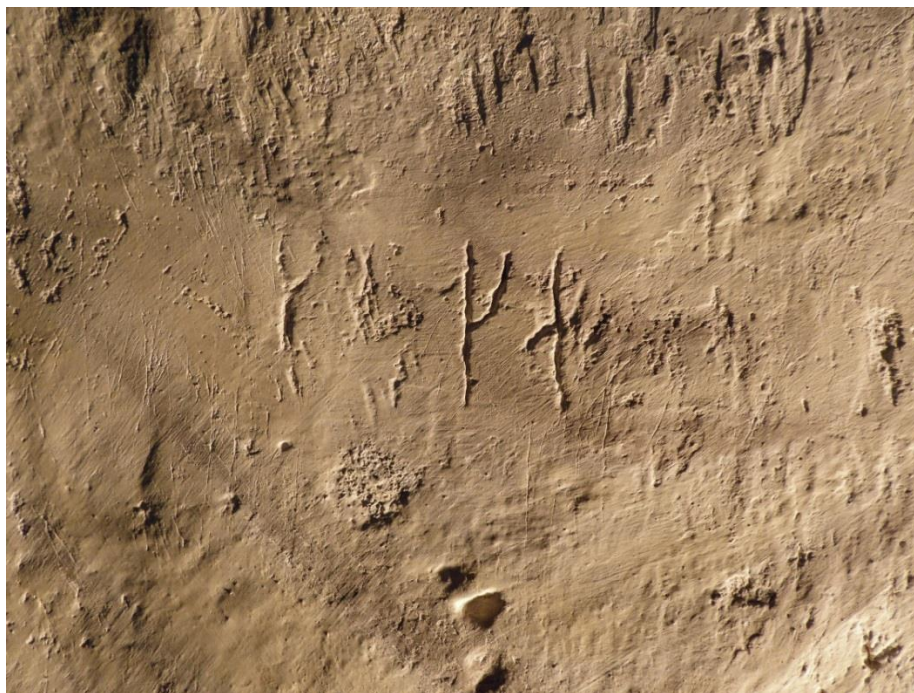
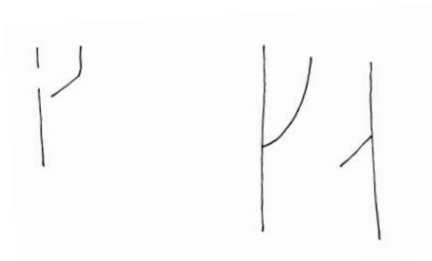

Fig. 4. Inskrift D på den södra långhusväggen i Anga kyrka. Foto Magnus Källström.

D. På den södra långhusväggen, 180 cm Ö om portalen i sydväggen och 124 cm över trägolvet finns en kort inskrift. Den är 3,5 cm lång och består av 5–5,3 cm höga runor. Dessa är djupt och tydligt ristade.

Inskrift:

ka

Till läsningen: Runa 2 **a** har ensidig bistav. 6 cm till vänster om 1 **k** finns något som liknar ännu en **k**-runa, men som delvis är överkalkad.

Förmodligen rör det sig om en ofullbordad inskrift, kanske början av ett personnamn.

Datering

Inskrifterna är ristade ovanpå en draperimålning som tillhör de friser med målningar, vilka täcker tre av långhusets väggar. Målningarna har tillskrivits den s.k. Passionsmästaren och brukar dateras till mitten av 1400-talet. Enligt Johnny Roosval (i SvK 84 s. 566) har den undre frisen med Kristi liv och apostlarna »tillkommit omkring 1440», medan den övre frisen dateras till »omkr. 1460». Detta ger ett terminus post quem för runristningarna, som tidigast kan vara ristade under den senare hälften av 1400-talet, men givetvis också senare.

Magnus Källström

Docent, runolog

Referenser

Källström, Magnus, 2014: Olle i runor, K-blogg den 25 september 2014

<<http://www.k-blogg.se/2014/09/25/olle-runor/>>

Källström, Magnus, 2016: Fsv. *Ole* och *Olle* – en betraktelse utifrån en nyfunnen runinskrift i Anga kyrka, i: *Studia anthroponymica Scandinavica* 34. S. 15–24.

SvK = Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium. Utg. av Sigurd Curman & Johnny Roosval. 1–. 1915 ff. Stockholm.

